

v dolovém poli nalezené, kromě těch, jež jsou vyhrazeny vlastníkovi pozemku. Vlastnictví k dolům jest samostatným právem majetkovým a je prohlašováno za věc nemovitou. Je zapisováno do zvláštních knih horních. Také moderní horní knihy mají svůj vzor ve starších horních knihách, jsou ovšem určeny jen pro zápisy právních poměrů na horách.

I v sdružení podnikatelů hor zůstala řada podstatných znaků dřívějších. Jde tu o analogii akciové společnosti, při čemž kuks liší se od akcie tím, že zní na jméno, nikoliv na majitele, nezní na určitou částku, nýbrž na určitý podíl vyjádřený počtem kuksů (100, 1000). Podnikatelé hor, kverkové, na rozdíl od akcionářů nejsou povinni zaplatiti určitou částku peněžitou, nýbrž mají povinnost přispívati peněžitě, pokud toho vyžaduje provozování dolování.

Právní postavení horníků ovšem bylo upraveno novými zákonnými předpisy.

c) Omezení práva vlastnického plynoucí z práva rodinného. Rodinné právo majetkové způsobovalo omezení práva vlastnického jednotlivých členů rodiny. I otec byl omezen v dispozicích rodinným majetkem. Jak bylo již při vyličení rodinného nedílu zmíněno, měli všichni členové rodiny nárok na to, aby jim jmění zděděné po otcích bylo zachováno. Otec nemohl disponovati majetkem ani na případ smrti. Právo toto nazývá se právem čekaneckým. Později se zeslabilo tak, že bylo nutno při dispozicích rodinným majetkem vyžádati si jen souhlasu ostatních členů rodiny. Zbytky tohoto omezení jevily se i později v právu dědickém a v rodinném právu majetkovém. (Srv. níže.)

§ 15. Právo lenní.

Lenní právo má nejen neobyčejný význam pro dějiny veřejného práva ve střední Evropě, nýbrž i pro právo soukromé. Mezi pánem a vasalem je nejen právní poměr, který má své důsledky pro právní postavení mana a pána ve veřejném právu, nýbrž zakládá také určité právní poměry, i pokud jde o léno samo.

Lenní právo mělo podobně jako ve veřejném právu největší význam v říši římsko-německé. V jiných zemích ve střední Evropě mají lenní poměry význam jen podřadný. V zemích čes-

kých v určitých krajích (Trutnovsko, Kladsko, Olomoucko), byli usazeni manové, kteří se spravovali manským právem. V Polsku mělo podřadný význam, omezujíc se na úpravu jen některých právních poměrů, stejně tak i v Uhersku. Ve všech třech těchto zemích však mělo lenní právo význam nepřímý v tom, že působilo na vznik některých institutů v právu rodném a dědickém.

Lénem byly udíleny s počátku nemovitosti, později kladl se důraz na možnost bráti trvalý užitek z léna a proto lénem bylo udíleno vše, co poskytovalo trvalý užitek. Byla to i různá práva a oprávnění (na př. práva regální, cla a p.), ale i úřady. Vedle alodního majetku vytvořil se jako zvláštní skupina ve jmění majetek lenní.

Man mohl udělit své léno v podléno. Bývalo stanoveno, kolikrát se tak může státi.

Způsobilost k lénu byla s počátku činěna závislou na způsobilosti ke službě vojenské. Jen osoby, které byly způsobilé nositi zbraň, osoby rytířské, měly plnou způsobilost aktivní i passivní. Mohly léna přijímati i udíleti. Některé osoby byly z lenní způsobilosti vůbec vyloučeny. Byly to osoby *absolutně nezpůsobilé*, na př. židé, osoby v říšském achtu a exkomunikované. Jiné osoby byly jen *relativně způsobilé*, t. j. mohly býti lenními pány, nemohly však býti many, na př. měšťané, sedláci, duchovní a ženy. Panovník mohl ovšem překážku relativní nezpůsobilosti odstraniti udělením léna.

Léna vznikala buď investiturou (*infeudatio*), nebo vydržením. Předmětem investitury mohl býti buď *allod* pánův (*feudum datum*), nebo budoucí man sám odevzdal pánovi majetek svůj za tím účelem, aby jej obdržel od pána jako léno (*feudum oblatum*). Investitura skládala se ze dvou částí: z *kommendace* a z *holdování*. Man sliboval před shromážděnými many přísěně pánovi věrnost. Na to následovalo propůjčení předmětu léna, které se uskutečňovalo investiturou a prohlášením pánovým. Pán propůjčoval je, používaje různých symbolů, na př. korouhve, žezla, rukavice nebo ratolesti. O investituře se sepi-soval zvláštní protokol, lenní list, který obsahoval prohlášení páново o propůjčení léna, pak prohlášení manovo o lenních povinnostech a pak seznam lenních statků.

Léno mohlo býti uděleno současně i více osobám, buď tak, že bylo uděleno k společné ruce, nebo tak, že při udělení byly patrný díly, podle nichž se dělilo oprávnění k lénu mezi lenníky.

Lenní investitura se podobala převedení vlastnického práva (sale a investiture), avšak lennímu pánu zůstalo vlastnické právo k lénu zachováno a pán měl i držbu léna (Eigengewere). Manovi investiturou vznikalo věcné právo na léno a lenní držba (Lehngewere), jako výraz tohoto práva. Věcné právo manovo jest velmi rozsáhlé. Plynou mu z něho veškerý užitky z léna. Jen dispozice podstatou léna mu nenáleží. Nesmí léno zciziti nebo zastaviti bez souhlasu lenního pána. Učiní-li tak, ztrácí léno. Lenní pán může lenní pozemek na druhého převésti, ale právní postavení manovo nesmělo se zhoršiti; proto také nesmí lenní pán léno děliti.

S počátku se udílelo léno jako léno osobní. Později stalo se dědičným. Dědičnost léna vznikala i působením vlivů veřejného práva, podle jehož předpisů určitá léna po smrti lenníkově musela býti opětně udělena. Léno děděno bylo podle zvláštních předpisů, odlišujících se od dědického práva pravidelného. Bylo pravidlem, že jen syn lenníkův má býti dědicem. Bylo také ustanoveno, že děditi mají descendentí, nikoli tudíž ascendentí a boční příbuzní. Bylo-li více dědiců, kteří byli stejně vzdáleni, mohl si lenní pán vybrati jen určitého dědice. Později však ve 14. století musel na žádost dědiců uděliti jim léno k společné ruce. Mezi lenníky, jimž uděleno bylo léno k společné ruce, vládly tytéž poměry, které vládly i mezi jinými osobami spojenými vlastnickým právem k společné ruce.

Byl-li vasal nedospělý, nastupovalo se strany lenního pána poručenství. Lenním poručníkem byl tudíž v prvé řadě lenní pán.

Léno zanikalo, zemřel-li man bez dědiců, dále zpětným nápadem na pána, vzdal-li se man léna ve prospěch lenního pána, a také porušil-li man věrnost lennímu pánu (felonie). Dopustil-li se man felonie, mohl lenní pán žalobou odníti mu léno. I lenní pán mohl pozbyti práva svého vůči lenníkově, porušil-li své povinnosti vůči němu. Lenník byl pak osvobozen ode všech povinností vůči lennímu pánu.

Recepce působila i na lenní právo. Působila tu právní sbírka, zvaná Libri feudorum, obsahující langobardské lenní právo, připojená v Bologni ke Corpus iuris civilis. Recepce tohoto

práva lenního změnilo se některé přepisy starší. Pro pojetí lenního práva se vytvořil pojem děleného vlastnictví.

V novější době lenní právo upadalo a zanikalo. Ve veřejném právu způsobil zánik lenního práva vývoj státu absolutistického a národně-reprezentativního. Některé ústavní listiny zřizování lén přímo zapověděly. Se zánikem ve veřejném právu zanikalo lenní právo i v právu soukromém. Zbytky jeho se leckde udržely aspoň ve formě děleného vlastnictví dosti dlouho (rakouský občanský zákoník).

§ 16. Nájem (právo purkrechtní).

Lenní právo vznikalo propůjčením a udělením léna lenním pánem manovi. Podobně jako bylo propůjčováno léno, tak také byly propůjčovány pozemky i jiným osobám než manům. Ve středověku, jak uvedeno, bylo obvyklým, že mocní páni a šlechta, nahromadivše si ve svých rukou pozemky, nevzdělávali je přímo, nýbrž dávali je buď osobám nesvobodným nebo svobodným, aby pozemky ty vzdělávaly. Pro osoby tyto vznikalo propůjčením pozemku do držby věcné právo, které se objevovalo v užívání pozemku a v braní užitků z něho. Osoby tyto platily za užívání pozemků pánům pravidelně určitou úplatu. Vlastníci pozemků propůjčením nepozbývali však svého vlastnického práva a tím se právní poměr k nemovitým věcem rozdělil mezi dvě osoby, analogicky, jako bylo konstruováno později v theorii dělené vlastnictví.

Pro tento druh věcných práv vytvořil se v německém právu název *Leihe*, *Leihrechte*. Tímto názvem označovány jsou ve vědecké literatuře německé všechny druhy věcných práv, které vznikají z propůjčování půdy vlastníkem osobě druhé k trvalému užívání. Mezi tato práva náleží tudíž i lenní právo. V českém právu jsou nazývána tato věcná práva od 14. stol. právy purkrechtními, právy emfiteutickými, právy úročními. V polském právu nazývá se toto právo *prawo powierzchni*, *emfiteuza*. Koldín mluví o pronájmu. Nazveme-li tato práva *nájemem*, musíme si uvědomiti rozdíl, který jest mezi tímto nájmem a obligační smlouvou nájemní. Rozdíl ten zdůrazňují také naše prameny (srv. Brikcí).

Nájem středověký navazuje svým vývojem ještě na *precarium* římské, které bylo v Gallii velmi rozšířeno a na emfiteu-